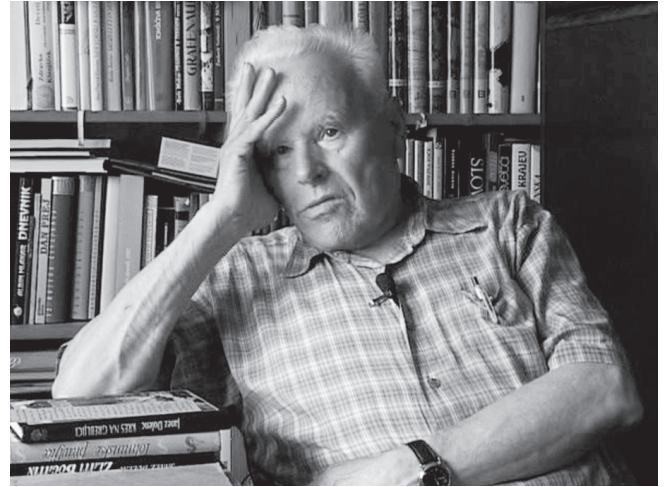

Fotograma iz filma Janez Dolenc.

Kamera in montaža Miha Peče, urejanje Naško Križnar, 92 min 45 sek, Tolmin, 29. 6. 2005

IN MEMORIAM JANEZ DOLENC (1926–2012)¹

Prof. dr. Bogdan Dolenc je na začetku občutene pogrebne maše dejal: »Danes so ne le v Tolminu, temveč tudi v podružnični cerkvi sv. Brikcija v Četeni Ravni zapeli zvonovi v slovo mojemu stricu«, ki se je v rojstno vas pod Starim Vrhom nad Poljansko dolino rad vračal, saj so ga na rojstni domačiji vedno ljubeznivo sprejeli. Zato sta bili pesmi *Pojdem v Rute* in *Kje so tiste stezice za zadnje slovo* nadvse pravšnji. Janez Dolenc je prijoval na svet 5. septembra 1926 kot drugi v družini z devetimi otroki na domačiji pri Tavčarju (od koder izvira rod pisatelja Ivana Tavčarja). »Uka žejca« je fantiča že po treh letih ljudske šole v domačih Javorjeh »speljala« zdoma, najprej v Gorenjo vas in nato na gimnazijo v Kranj. Že kot 14-letni dijak je med poletnimi počitnicami leta 1940 zapisal osem povedk. Z drugo svetovno vojno so Nemci kranjsko gimnazijo spremenili v nemško učiteljsišče in s seboj pripeljali nemške dijake. Janez Dolenc je ta čas ostal dve leti doma in pomagal kmetovati. »Sosedova mati Ana Zupanc je bila živ leksikon za stare pesmi, povedke in šege.« Obiskoval jo je in pridno zapisoval, npr. o lanu in izdelavi platna. Da bi se izognil mobilizaciji v nemško vojsko, v kateri je padel njegov starejši brat Tonček, je jeseni leta 1944 odšel v gimnazijo v Celovec. Tam sta ga zaradi sodelovanja proti okupatorju 17. januarja 1945 dva gestapovca s psom odpeljala v ječo. Sredi marca so ga s transportom odpeljali v Dachau. K sreči so ga že 29. aprila 1945 osvobodili ameriški vojaki. 8. junija 1945 je bil spet doma, toda zaradi hudega vnetja reborne mreže tako oslabel, da šolanja ni mogel takoj nadaljevati. Dobro leto je ob skrbi maminini negi prebil doma in ta čas izkoristil za sistematično zbiranje etnološkega in folklornege gradiva v domači fari, kar je dokumentiral

do dne natančno. Njegovo gradivo o šegah sta s pridom uporabila Vinko Möderndorfer (*Prazniki*, 1948) in Niko Kuret (*Praznično leto Slovencev I–IV*, 1965–1970). Povedke iz tistega časa so prišle na dan v knjigi *Kres na Grebljici* (Glasovi 22, 2000). Selški dolini na drugi strani Starega Vrha se je oddolžil z objavo *Pripovedk*, ki jih je z Martinj Vrha (1986) zbral Martin Tušek. Jeseni 1947 je na kranjski gimnaziji naredil privatni izpit za 5. razred gimnazije; v Ljubljani se je vpisal v 6. razred gimnazije v Vegovi ulici. Zbrano slovstveno folkloro je prepisoval na čisto. V antikvariatu Dolžan je opazil kompletno Štrekljevo zbirko, 16 v modro platno vezanih knjig. Skoraj od ust si je pritrgal denar, da je postal lastnik te zbirke. Jeseni 1950 se je Janez Dolenc vpisal na ljubljansko univerzo. Poleg slovenščine mu ni bilo mogoče vpisati še etnologije, zato si je poiskal vso ustrezno literaturo in jo študiral sam. V tretjem semestru je pripravil nalogo *Pripovedno blago severnega poljanskega narečja* in zanjo leta 1952 dobil študentsko Prešernovo nagrado. Že poleti se je vključil v ekipo Borisa Orla, ki je tisto leto s sodelavci iz Slovenskega etnografskega muzeja raziskoval območje Šentjerneja na Dolenskem. Leta 1956 je diplomiral na Oddelku za slovenske jezike in književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani z nalogo o tako rekoč rojaku Antonu Žaklju-Rodoljubu Ledinskem. Zato je Janezu Dolencu pripadla čast, da je bil slavnostni govornik, ko smo pred leti ob velikem razumevanju župnika, njunega rojaka Lojzeta Oblaka z Bukovega Vrha, »Prešernu v sutani« v Velikem Trnu nad Krškimi na vzhodni steni tamkajšnje cerkve odkrili spominsko ploščo. Po končanem študiju sta si Janeza Dolenca za sodelavca obetala Ivan Grafenauer in Milko Matičetov na Inštitutu za slovensko narodopisje SAZU v Ljubljani. Kdo ve, zakaj predsedstvo SAZU v osebi gosposkega Josipa Vidmarja ni bilo za to. Jeseni leta 1957 je Janez Dolenc postal profesor slovenšči-

¹ Članek je bil objavljen v dnevniku *Delo* 54(96), 25. april 2012: 18 (op. ur.).

ne na učiteljskišču in pozneje gimnaziji v Tolminu. Svojega talenta ni zakopal. Njegova doslednost v zastavljeno smer se vidi iz tega, da je za strokovni izpit leta 1961 napisal obsežno razpravo Pouk ljudskega slovstva na učiteljskišču. Pedagoška zaposlitev mu res ni dopuščala zgolj raziskovalnega dela, je pa v tridesetih letih (1957–1987) privzgojil spoštljivo naklonjenost do slovenske etnološke in posebej slovstvene folklorne dediščine številnim rodovom učiteljev in učiteljic, dijakov in dijakinj na tolminskem učiteljskišču in nato gimnaziji. S pomočjo mladega rodu je v nad petdeset skrbno urejenih mapah nabral najrazličnejše etnološko in folklorno gradivo. Zato je lahko malo za šalo malo zares v *Glasniku Slovenskega etnološkega društva* leta 1989 pisal o »Inštitutu Janeza Dolenca v Tolminu«. Iz tega gradiva so izšle *Tolminske pravljice* (Ljubljana 1989) in v knjigi *Zlati Bogatin* (Glasovi 4, Ljubljana 1992) izbrane povedke s Tolminskega. Kot višji predavatelj je v desetletju 1979–1989 v enoti ljubljanske Pedagoške akademije v Novi Gorici poučeval metodiko slovenskega jezika in mladinsko književnost. Slavista, urednika, deloma etnologa in slovstvenega folklorista Janeza Dolenca Primorci in zlasti Tolminci štejejo za svojega, čeprav Polonca Kavčič, ki je napisala o njem diplomsko nalogo, ugotavlja, da je skušal na vseh področjih raziskovanja obdržati ravnovesje med rodno Poljansko dolino in Tolminsko, ki mu je dajala kruh in toplo družinsko zavetje. Kot slavist se je posvečal zlasti primorskim avtorjem. Napisal je dve poljudni književni monografiji: o Simonu Gregorčiču (1989) in Francetu Bevku (1990), strokovne članke o folklornih sestavinah v delih Franceta Bevka, Joža Lovrenčiča in Ivana Preglja. Zato ni naključje, da mu je urednik Zbranih del slovenskih pesnikov in pisateljev zaupal urejanje njegovih zbranih del. S članki o kulturnih dogodkih na Tolminskem se je oglašal že prej in se izkazal kot urednik *Tolminskih zbornikov*. Po upokojitvi je skušal uresničiti prvotno zamišljeno strokovno poslanstvo, saj je v slovstveni folkloristiki in etnologiji našel ustvarjalno torišče svojega življenja in svoje izsledke objavjal v strokovnih (*Jezik in slovstvo*, *Loški razgledi*, *Primorska srečanja*, *Slovstvena folkloristika*, *Traditiones*) in nekaterih poljudnih publikacijah. Njegova bibliografija obsega nad tristo strokovnih

člankov in razprav, od katerih jih je z etnološko in folkloristično tematiko ena tretjina in vsebujejo etnološke teme iz Poljanske doline (paša, košnja in druga kmečka opravila, koparjenje), Tolminskega (šege in vraže na Tolminskih Ravnah, božične navade in novoletne šege in verovanje, bala, kresovanje, materialna kultura v vasi Volče) in Goriškega (koline, božično-novoletni čok itn.), literarjenje (Pustotnik, Lojze Hafner, Julka Fortuna, Anica Gartner), folkloristične članke z gradivom in komentarje. Poleg tega ne gre prezreti Dolencovega prispevka k raziskovanju tolminskega punta. Posebno pomembno je, da je v arhivu na Dunaju odkril koncept poročila cesarju Karlu z imeni 11 voditeljev tolminskega punta in načinu njihove usmrtitve 23. 4. 1714. Dolencova bibliografija vsebuje tudi lastno leposlovno ustvarjanje s planinsko, puntarsko, z vojno in s potresno tematiko. V *Loških razgledih* je Dolenc sistematično objavljaj študije o življenju in delu rojaka, prvega profesorja slovanske filologije na Univerzi v Gradcu, Gregorja Kreka, ki se je poglobljeno ukvarjal z vprašanji slovstvene folklore in slovanske mitologije in med drugim izdelal prva navodila za znanstveno izdajo »slovenskih narodnih pesmi«. Dolenc je dal Slavističnemu društvu Slovenije in Inštitutu za slovensko narodopisje pri ZRC SAZU pobudo za simpozij o njem in z lastno finančno udeležbo omogočil, da so temu zaslužnemu Slovencu postavili spomenik v njegovem domačem kraju in na tleh njegove domačije. Za pedagoško in ustvarjalno delo je bil Janez Dolenc deležen več priznanj, ob upokojitvi leta 1989 je postal častni član Slavističnega društva Slovenije, leta 2005 so mu za njegovo strokovno delo na področju slovstvene folkloristike podelili Štrekljevo nagrado in leta 2011 Murkovo nagrado za življenjsko delo na področju etnologije. Redko komu je dano tako lepo zaokrožiti svoje življenje, saj je pomenljivo, da se mu je ob ljubeči skrbi domačih življenje izteklo tik pred velikonočnim tridnevjem, kar je poudaril tudi tolminski župnik Damijan Bajec. Lipa pa bo zelenela tudi po zaslugi vsega tistega, kar je storil za slovenski narod Janez Dolenc. To je simbolično sporočilo dežja, ki je ob pogrebu obilno namakal izsušeno zemljo.

